

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΚΟΥΝΤΑΡΟΥΛΗΣ
(1945-1996)

Η ΠΙΟ ΠΕΡΙΠΛΟΚΗ από τις ανθρώπινες σχέσεις είναι αναμφισβήτητη η φιλία. Ο Γιώργος Γκουνταρούλης ήταν απ' τους πιο αγαπημένους μου φίλους και τώρα που προσπαθώ να γράψω λίγα λόγια γι' αυτόν συνειδητοποιώ ότι μου είναι αδύνατο να γράψω κάτι ουσιαστικό. Δίκιο είχε ο Γιώργος που τα θεωρούσε όλ' αυτά ασήμαντα. Ο Γιώργος Γκουνταρούλης πέθανε στις 3 Φεβρουαρίου στα 52 του χρόνια. Έπασχε από καρκίνο για έναν περίπου χρόνο.

Ο Γιώργος γεννήθηκε το 1945 στη Λάρισα σε μια συνοικία όπου σχεδόν κάθε οικογένεια – μαζί και η δική του – είχε κάποιον εκτελεσμένο από τους Γερμανούς ή δολοφονημένο από τους χίτες ή κάποιον εξορισμένο μετά τον εμφύλιο. Συννά μιλούσε για την γειτονιά αυτή, για τις παρέες που παίζανε μπάλα, για τους σκονισμένους και λασπωμένους δρόμους και για την κυρία που έδινε μαθήματα πιάνου και ήξερε γαλλικά. Όλο έλεγε να πάμε να δούμε τι είχε μείνει και ποτέ δεν καταφέραμε να πάμε – όπως ποτέ δεν πήγαμε και στην Πόλη για την οποία τόσο τον είχα παραμυθιάσει.

Σπούδασε φυσική στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και διορίστηκε πρώτα βοηθός και μετά επιμελητής στη Φυσικομαθηματική Σχολή του Πανεπιστημίου Πατρών. Το 1978 έπαθε Hodgkins και προτίμησε να εγκαταλείψει την Πάτρα και να διοριστεί στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, αφού εκεί θα μπορούσε να έχει καλύτερη ιατρική παρακολούθηση. Το 1991 εκλέχθηκε καθηγητής της φιλοσοφίας και ιστορίας των επιστημών στον τομέα Φυσικής της Πολυτεχνικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Αμέσως έγινε προσφυγή στο Συμβούλιο Επικρατείας για την ακύρωση του διορισμού του με το αιτιολογικό ότι αυτό που προέβλεπε ο νόμος τότε – ότι δηλαδή οι εκλεγέντες διορίζονται με υπογραφή του πρύτανη αντί του υπουργού Παιδείας – είχε ήδη κριθεί αντισυνταγματικό για μία άλλη περίπτωση. Τον Οκτώβριο του 1994 ο Γιώργος έπαθε ένα αρκετά σοβαρό καρδιακό επεισόδιο στην διάρκεια ενός συνεδρίου στο Παρίσι. Μεταφέρθηκε στην εντατική – μαζί του στο συνέδριο, ευτυχώς, ήταν ο Δημήτρης Διαλέτης και ο Τάσος Τσιαντούλας – όπου και παρέμεινε σχεδόν ένα μήνα. Η προσφυγή αυτή τον είχε πειράξει πάρα πολύ. Η τελική δικάσιμος είχε οριστεί για τις αρχές Δεκεμβρίου και παρά την σοβαρή κατάσταση της υγείας του, ούτε ο ενάγων ούτε και οι υποστηρικτές του θεώρησαν ότι έπρεπε να αποσύρουν την προσφυγή. Το θέμα βέβαια, ήταν τυπικό και ο Γιώργος έχασε την δίκη. Στο μεταξύ όμως, είχε διοριστεί καθηγητής στο τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ο Γιώργος επίσης διετέλεσε επισκέπτης καθηγητής στα Πανεπιστήμια του Λονδίνου και του Κέμπριτζ και το πρώτο εξάμηνο του 1996 τον είχαν καλέσει για να διδάξει ένα μάθημα ιστορίας της φυσικής στην École des Hautes Études στο Παρίσι. Τελικά, λόγω της ασθένειάς του δεν κατάφερε να διδάξει το μάθημα.

Ο Γιώργος Γκουνταρούλης ήταν από τους πρωτοπόρους που αγωνίστηκαν για την εδραίωση της ιστορίας και της φιλοσοφίας των επιστημών στην Ελλάδα. Το επιστημονικό του έργο, οι συνεργασίες με ξένα πανεπιστήμια με τα οποία εξασφάλισε την συμμετοχή της Ελλάδας σε διάφορα εκπαιδευτικά και ερευνητικά προγράμματα, το μεταπτυχιακό πρόγραμμα που είχε οργανώσει από κοινού με το Πανεπιστήμιο της Lille, οι δρα-

στηριότητες του στην Ελληνική Εταιρεία Ιστορίας των Επιστημών και Τεχνολογίας καθώς και οι πρωτοβουλίες του να οργανωθούν διεθνή συνέδρια στην Ελλάδα συνέβαλαν αποφασιστικά στην ολόπλευρη συγκρότηση του νέου αυτού κλάδου στην Ελλάδα.

Ο Γιώργος Γκουνταρούλης ήταν επίσης από τους πρωταγωνιστές του συνδικαλισμού των βοηθών και επιμελητών των πανεπιστημίων που άρχισε με την πτώση της χούντας. Εκλέχθηκε πρόεδρος του Συλλόγου ΕΔΠ του Πανεπιστημίου Πατρών στις πρώτες συνδικαλιστικές εκλογές στον χώρο των διδασκόντων στα Πανεπιστήμια. Στην συνέχεια εντάχθηκε στο ΚΚΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ και έγινε ένα από τα πιο ενεργά στελέχη του στην Θεσσαλονίκη. Ποτέ του δεν νομίζω να πίστεψε σε κάποιο αφηρημένο όραμα για τον σοσιαλισμό. «Να γίνει λίγο πιο δίκαιος ο κόσμος και να υπάρξει λιγότερη φτώχεια», έλεγε συχνά. Όταν τον πρωτογνώρισα, θύμωνα πολύ με κάτι τέτοια. Μετά βαριόμουν να του λέω τα ίδια και τα ίδια και να μου απαντάει μονότονα «δες τι έγινε στο Βιετνάμ, δες τι γίνεται στις άλλες χώρες». Και μετά για να μου την σπάσει εντελώς, ρωτούσε δήθεν από ενδιαφέρον, «τι αλήθεια πιστεύεις θα γινόταν μετά το 1944, αν οι αριστεροί έπαιρναν την εξουσία στα χέρια τους;». Γνώριζε ότι ήταν βλακώδης η ερώτηση, αλλά δεν είχε καμία επιποσύνη σε όσους επιδίωκαν εξουσία – κυρίως δε στους αριστερούς. Η πολιτική σκέψη και δράση του Γιώργου ήταν διαποτισμένες με έναν έντονο ανθρωπισμό και γι' αυτό, τελικά, ήταν τόσο ριζοσπαστικές και ιδιαίτερα ειλικρινείς. Δεν θυμάμαι ποτέ να μην είχε εκφραστεί προφορικά ή γραπτά για κάτι που πίστευε επειδή θα τον έκανε «κακό στην καριέρα του». Το 1977 είχαμε μαζί με τον Γιώργο επισκεφθεί τον Σταμάτη Χρυσολούρη για να συζητήσουμε την έκδοση του περιοδικού Σύγχρονα θέματα. Ο Σταμάτης, ανοιχτόκαρδος και αποφασιστικός, μας παρότρυνε να προχωρήσουμε εκφράζοντας παράλληλα και τις δυσκολίες που έκρυβε ένα τέτοιο εγχείρημα. Φεύγοντας από το σπίτι του άρχισα να επαναλαμβάνω κάποια από τα πράγματα που είχε πει ο Σταμάτης. «Σιγά τις δυσκολίες», μου κάνει. Και μετά αρχίσαμε να συζητάμε πώς θα προχωρήσουμε. Με τον ίδιο τρόπο αντιμετώπισε και το θέμα των εκδόσεων Σύγχρονα Θέματα. Δικό του εντελώς δημιουργήμα ήταν οι εκδόσεις.

Μου είναι αδύνατο να μιλήσω δημόσια για το έργο του Γιώργου γιατί σχεδόν το σύνολο της δουλειάς στην ιστορία και την φιλοσοφία της επιστήμης το κάναμε μαζί. Μονάχα κάτι σημαντικό για μένα θα ήθελα να σημειώσω. Κάθε φορά – κυρίως μετά από αρχειακή δουλειά – που καταφέραμε να ανασυνγκροτήσουμε διάφορα επεισόδια ή να εντοπίσουμε αποτυχιές διαφόρων επιστημόνων και να αναδείξουμε αυτήν την αθέατη αλλά απολύτως αναγκαία διάσταση για την κατανόηση της ιστορίας της φυσικής ή να αποκρυπτογραφήσουμε κάποιες πολύπλοκες τεχνικές πλευρές των θεωριών, καταλήγαμε να έχουμε την ίδια συζήτηση. Εγώ ενθουσιαζόμουν. Ο Γιώργος αντιδρούσε. Θεωρούσε χρησιμη την λογική ανασυνγκρότηση επεισοδίων και περιόδων στην ιστορία της φυσικής, αλλά υποστήριζε ότι το γεγονός και μόνο αυτής της δυνατότητας ανασυνγκρότησης πρέπει να μας βάζει σε υποψίες μήπως μ' αυτόν τον τρόπο εξαφανίζεται ο ανορθολογισμός στην εξέλιξη της επιστήμης. Γι' αυτό και τον ήταν τόσο προσφιλής ο Feyerabend. Όχι επειδή επέμενε να επιχειρηματολογεί για την αδυναμία της πλήρους αναγωγής της ιστορίας της επιστήμης σε κατανοητά σχήματα, αλλά επειδή πολλά ενδιαφέροντα ερωτήματα για την ιστορία της φυσικής τίθενται αφού πρώτα ολοκληρωθεί η λογική ανασυνγκρότηση της επιστήμης.

Τελειώνω, αυτό το λειψό σημείωμα, με ένα απόσπασμα από ένα από τα καλύτερα κείμενα του Γιώργου – την εισαγωγή του στο Ενάντια στη Μέθοδο του Feyerabend:

Σε κείνους όμως τους, νεότερους ίσως, αναγνώστες που θα ψάξουν, και, φνισικά, θα βρουν αποσπάσματα, εύχρητα ως συνθήματα, για να γεμίσουν με αυτά ένα περισσότερο ή λιγότερο υπαρκτό θεωρητικό κενό θα 'θελα να επισημάνω χρησιμοποιώντας λόγια του ίδιου του Feyerabend, ότι οι επιλογές «θα πρέπει να είναι το αποτέλεσμα συνειδητής απόφασης που να βασίζεται σε μια πολύ ικανοποιητική γνώση των εναλλακτικών απόψεων»¹ και ότι «για να γίνει κανείς μεταρρυθμιστής δεν είναι αρκετό να έχει καλές προθέσεις, πρέπει να γνωρίζει και λίγα πράγματα, να μπορεί να συνδυάζει την καθαρή θεωρία με συγκεκριμένα γεγονότα και πάνω απ' όλα, να σέβεται τους ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων και όσων έχουν αντίθετη άποψη». «Μήπως η ηλιθιότητα παύει να να είναι ηλιθιότητα όταν χαρακτηρίζει τις πράξεις 'προοδευτικών' με πατέντα»²; Όσοι συμμετείχαν ή παρακολούθησαν από πολύ κοντά τα γεγονότα των τελευταίων ετών στα Πανεπιστήμια (αλλά και έξω από αυτά) ξέρουν πολύ καλύτερα από εμένα την απάντηση.

Σημειώματα σαν και αυτά τα γράφουμε συνήθως για να εκφράσουμε τα δικά μας αισθήματα παρά το γεγονός ότι λέμε ότι τα γράφουμε για αυτούς που έφυγαν. Από τότε που πέθανε ο Γιώργος μια σκέψη τριβελίζει συνέχεια στο μυαλό μου: το πόσο τυχερός ήμουν που ήμασταν φίλοι, που συνεργαστήκαμε τόσο στενά και για τόσο μεγάλο διάστημα, ερευνητικά και εκπαιδευτικά, που δεν τσακωθήκαμε ποτέ. Στις μέρες μας αυτά είναι σπάνια πράγματα.

Και δυστυχώς ποτέ δεν του είπα τίποτα απ' όλα αυτά.

Κώστας Γαβρόγλου

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Paul Feyerabend, *Ενάντια στη Μέθοδο*, μετάφραση Γρ. Κανκαλάς, Γ. Γκουνταρούλης, εκδόσεις Σύγχρονα Θέματα, Θεσσαλονίκη 1982, 218 σ.
2. Paul Feyerabend, *Science in a Free Society*, London 1978, σ. 181, υποσημείωση 49.